

Міністерство освіти і науки України
Інститут модернізації змісту освіти

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського
Інститут педагогіки НАПН України, відділ навчання мов національних меншин і зарубіжної літератури
Ізмаїльський державний гуманітарний університет Харбінський інженерний університет (Китай)
Кіонгінський національний педагогічний університет, м. Інчхон, Республіка Корея
Русенський університет імені Ангела Канчева, Болгарія
Шуменський університет імені Єпископа Костянтина Преславського, Болгарія
Кагульський державний університет імені Богдана Петричейку Хашдеу, Молдова
Тараклійський державний університет імені Григорія Цамблака, Молдова

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 205-річчю
Університету Ушинського

(6 червня 2022 року, м. Одеса)

Одеса
2022

Список використаних джерел:

1. Бех І. Молодший школяр у виховному просторі міжособистісних взаємин. Початкова школа, 2000. № 5. С. 1-5.
2. Васянович Г. П. Педагогічна етика: навч. посіб. Львів: Сполом, 2010. 420 с.
3. Хорунжа Л. Л. Етика вчителя як детермінанта соціальнопсихологічного розвитку молодшого школяра. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/4/visnuk_5.pdf
4. Якухно І. І. Етика вчителя: морально-психологічний зміст. URL: https://www.zippo.net.ua/index.php?page_id=62

References:

1. Beh, I. (2000). Junior student in the educational space of interpersonal relationships. Primary School, 5, 1-5.
2. Vasyanovich, G. P. (2010). Pedagogical ethics: textbook. Lviv: Spolom. 420 p.
3. Khorunzha, L. L. Ethics of the teacher as a determinant of socio-psychological development of junior high school. Received June 4, 2022 from https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/4/visnuk_5.pdf
4. Yakukhno, I. I. Teacher's ethics: moral and psychological content. Received June 4, 2022 from https://www.zippo.net.ua/index.php?page_id=62

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ РЕФЛЕКСІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ЇЇ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Софія Покрепа,

магістрантка V курсу, спеціальності «Дошкільна освіта»

Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, (Україна)

Кондратець І. В.,

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка

Анотація. У статті висвітлено теоретичний аспект феномену «рефлексія», вплив на становлення особистості дитини дошкільного віку, формування особистісної компетентності; окреслено основні акценти, на які має звертати увагу майбутній педагог. Проаналізовано сучасний стан дослідження питання рефлексії у взаємодії з дітьми дошкільного віку: у наукових розвідках і програмних документах.

Ключові слова: вища освіта, майбутні педагоги, особливості підготовки, теоретичні засади, рефлексія, дитина дошкільного віку, особистість, особистісна компетентність.

THEORETICAL FUNDAMENTALS OF DEVELOPMENT OF REFLECTION AND FEATURES OF PREPARATION OF FUTURE TEACHERS FOR ITS APPLICATION WITH CHILDREN OF PRESCHOOL AGE

Sofia Pokrepa,

Master's student of the 5th year, specialty "Preschool education"

Pedagogical Institute of Borys Hrinchenko University of Kyiv, (Ukraine)

Kondratets I. V.,

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department of Preschool Education, Borys Hrinchenko Pedagogical Institute, Kyiv University

Abstract. The article highlights the theoretical aspect of the phenomenon of reflection, the impact on the formation of the personality of a preschool child, the formation of personal competence; the main accents to which the future teacher should pay attention are outlined. The current state of research on the issue of reflection in interaction with preschool children is analyzed: in scientific research and program documents.

Key words: higher education, future teachers, peculiarities of training, theoretical principles, reflection, preschool child, personality, personal competence.

Професійна підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти є важливим складником безперервної освіти, в якій спостерігається взаємозв'язок загальної, соціальної, педагогічної і рефлексійної культури, синергія набутого життєвого досвіду з теоретичними психолого-педагогічними знаннями.

Дошкільний вік – один із найважливіших періодів розвитку особистості, а формування цілісної самостійної особистості дитини – це найголовніше завдання кожного компетентного педагога. Саме у дошкільний період починається соціалізація дитини, засвоєння дошкільником загальнолюдських цінностей: дитина відчуває себе унікальною й самостійною особою, починає знаходити зв'язок між внутрішнім і зовнішнім світом. Тож дуже важливо у цей час становлення особистості допомогти дитині налагодити контакт із власними емоціями, переживаннями, сприйняттям світу навколо.

У фокусі уваги майбутніх фахівців мають бути гуманістичні та особистісно зорієнтовані підходи до кожного малюка. Йдучи саме таким шляхом взаємодії з дітьми, можна розвинути сильні сторони особистості, творчість і лідерські якості, закласти підвалини для формування упевненості, інтересу до самопізнання.

Студентам варто пам'ятати про особливості сучасного покоління «Альфа»: їхні чутливість, прагнення до свободи та самостійного розв'язання власних рішень; вплив на них онлайн-соціалізації; відмінність ціннісних орієнтирів від своїх однолітків-попередників; про те, що лише через повагу й увагу до їхньої особистості можна забезпечити довіру та налагодити партнерські взаємини, гармонізувати різні психологічні дитячі стани та сформувати соціальну й емоційну стійкість.

Очевидно, що майбутній педагог, вибудовуючи механізм взаємодії з дітьми дошкільного віку, має враховувати й рекомендації програмних документів. Зокрема, тези Державного стандарту дошкільної освіти (нова редакція 2021), які стосуються формування особистісної компетентності (освітній напрям «Особистість дитини»): «Особистісну компетентність характеризує сформованість самосвідомості: ідентифікації себе зі своїм «Я», позитивної самооцінки, домагання визнання іншими її чеснот, уміння співвідносити «хочу» (мотиви, наміри), «можу» (знання, вміння навички), «буду» (регуляція поведінки та діяльності), здатність уявляти себе в минулому, теперішньому, майбутньому часі; орієнтування у своїх основних правах і обов'язках» [1, с.5].

Для майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти важливими в контексті формування означеної компетентності є рефлексійні вміння й навички, на які вперше за історію дошкільної освіти звернено увагу в найголовнішому документі: «Виявляє елементарні навички рефлексії – обмірковує з іншими свій мистецький досвід, враження, ставлення до мистецької діяльності (освітній напрям «Дитина у світі мистецтва») [1, с.23].

У програмі «Дитина» (2020) та «Методичних рекомендаціях до програми «Дитина» акцентовано увагу на необхідності підготовки ґрунту для розвитку рефлексії дітей дошкільного віку:

- учити дітей відповідати на рефлексійні запитання за змістом тексту: емоційно передавати своє ставлення до змісту творів;
- надавати перевагу рефлексійним запитанням в обговоренні літературного тексту (рефлексуюемо емоції, зміст твору, результат художньої співбесіди);

- удосконалювати навички мистецької рефлексії – усвідомлення, озвучення й уміння знаходити суголосні емоції в інших, зіставляти побачене з пережитим досвідом;
- за умови систематичного обміну враженнями та емоціями у дітей 6-7 р. є усе для того, аби сформувалась мистецька рефлексія – емоційна готовність до сприйняття мистецьких явищ, готовність до мистецького самовираження [3, 4].

У площині вищезазначеного важливою є акцентуація на формування цілісного сприйняття дитиною себе у цьому світі: «Встановлення рівноваги між чуттєво-духовними підходами й традиціями європейського раціоналізму щодо виховання зростаючого покоління; про розвиток морального мислення, почуття прекрасного, формування ціннісних орієнтирів, а на їх основі самоставлення й ставлення до світу». [3, с. 7].

Очевидно: для того, аби реалізувати вищезазначені завдання програмних документів, майбутній фахівець має чітко уявляти етимологічну сутність поняття рефлексії, філософсько-психологічно-педагогічне поле вивчення, види й типи, методи й прийоми застосування тощо.

У контексті науково-дослідної роботи нами було використано низку методів стосовно вивчення історичного підгрунтя феномену «рефлексія» та визначення теоретичних засад використання рефлексії саме у взаємодії з дітьми дошкільного віку, які необхідно враховувати кожному майбутньому педагогу. Коротко схарактеризуємо кожний із методів.

Аналіз (грец. «розклад») – метод дослідження, який вивчає предмет, диференціюючи його на елементи, ознаки, властивості тощо; визначає певні закономірності та патерни. Аналіз наукових розвідок показав, що більшість з них із вивчення рефлексії та механізми використання рефлексії спрямовано на дорослих (І. Бех, Н. Гавриш, К. Крутій, Т. Поніманська, Т. Піроженко та ін.)

Певні наукові праці (Ж. Піаже) розкривають особливості застосування лише з дітьми молодшого шкільного віку. Тому в площині нашого дослідження викликають певний інтерес статті Інни Кондратець у наукових збірниках і фахових часописах, які присвячені формуванню початкових рефлексійних навичок саме в дітей дошкільного віку, зокрема описані форми взаємодії з дітьми: «рефлексійне коло», «рефлексійні бесіди (з аналізом вражень, емоцій, взаємин у групі)», «рефлексійні портрети» тощо. Суголосна з нашими поглядами позиція науковиці взаємозв'язку між рівнем рефлексійної культури вихователів та можливими рефлексійними навичками дітей: «Вивчення вітчизняного досвіду професійної діяльності педагогів закладів дошкільної освіти показує, що реальна практика майже позбавлена процесу рефлексії. Педагоги ще недостатньо володіють навичками самоаналізу професійної діяльності, відчувають дефіцит супроводу рефлексії в процесі професійного самовдосконалення, залежні або від зовнішніх вимог, або від низького рівня власної педагогічної культури. Відсутність використання в практиці роботи ЗДО рефлексійного механізму позбавляє педагогів можливості встановлювати реальні «суб'єкт-суб'єктні» стосунки з учасниками освітнього процесу; і, врешті, розвивати рефлексійну свідомість» [2].

Синтез (грец. «стан, місце») – метод дослідження, який представляє процес інтеграції, злиття розрізних понять і тематичних складників у комплекс. Завдяки синтезу ми об'єднали отримані під час аналізу результати в одне ціле, що дало змогу сформувати цілісне уявлення про предмет нашого дослідження. Отримане смислове ціле під час синтезу розширили за допомогою інформації сучасних педагогічних підходів до освітнього процесу і узагальнили відповідно до нашої теми. Виокремили наукові дослідження, які розглядають рефлексію як обов'язковий елемент розвитку дитини. Отримані результати порівняли із відповідністю до Державного стандарту дошкільної освіти і сучасних освітніх програм та запропонували розроблену нами класифікацію питання, що досліджується.

Класифікація (лат. «клас, роблю») метод, який передбачає розподіл об'єктів за групами відповідно до наперед визначених ознак. Згідно із вивченням наукових досліджень, присвячених рефлексії, виділяємо види рефлексій, які доцільно застосовувати у взаємодії з дітьми дошкільного віку.

Класифікація №1: за часом рефлексійного аналізу: ретроспективна; ситуаційна; перспективна.

Класифікація №2: за характером і сферою включення у процесі рефлексії: особистісна; кооперативна; комунікативна; інтелектуальна.

Класифікація №3: за форматом використання: у діалогах /полілогах із однолітками та дорослими; в інтерактивних вправах та іграх; на рефлексійно-узагальнювальному етапі проектної діяльності.

Узагальнення – метод дослідження, який передбачає логічний перехід від окремого до загального, підпорядкування окремих явищ конкретному принципу; визначення загальних висновків і положень, що ґрунтуються на аналізі та синтезі окремих предметів, рис, ознак і характеристик. Вивчення категоріального апарату дозволив виокремити характеристики рефлексії, які є значимими у сфері формування особистості дитини дошкільного віку: рефлексія – це спостереження, який розум здійснює у своїй діяльності та засоби її прояву, внаслідок чого у розумі виникають ідеї цієї діяльності; рефлексія – це активний, наполегливий і уважний розгляд будь-якої думки або передбаченої форми знання, при світлі підвалин, на яких воно покоїться і аналіз подальших висновків, до яких воно приводить; рефлексія – це вміння людини споглядати за емоціями інших та своїми, активізувати увагу й аналізувати емоційні звички й прояви; апелювати до почуттів і вражень; рефлексія – потужний засіб для саморозвитку особистості, формування мотивації для самопізнання й саморегуляції поведінкових проявів і ситуаційних вчинків.

Отже, теоретичні засади розвитку рефлексії, які необхідно опанувати студентам; знання про особливості застосування рефлексії з дітьми дошкільного віку за допомогою окреслених методів, без сумніву, забезпечать умови для гармонізації емоційних станів дітей, підтримки їхньої самоповаги та соціалізації, підвищення рівнів педагогічної та рефлексійної культури самих майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт дошкільної освіти (нова редакція 2021) https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf

2. Кондратець І. Формування рефлексивних умінь у дитини дошкільного віку. Практичний психолог. Дитячий садок. 2013. № 4. С. 52–57.

3. Методичні рекомендації до Освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина» / наук.ред. Г. В. Беленька, О. А. Половіна, І. В. Кондратець; авт.кол.: Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, В. М. Вертугіна, К. І. Волинець та ін. К.: ТОВ «АКМЕ ГРУП». 2021. 568 с.

4. Освітня програма для дітей від двох до семи років «Дитина» / наук.кер.проектів В. О. Огнев'юк; авт.кол.: Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, В. М. Вертугіна [та ін.]; наук.ред. Г. В. Беленька. К.: Київ.ун-т ім.Б. Грінченка. К.: Київ, ун-т ім. Б. Грінченка. 2020. 440 с.

References:

1. State standard of preschool education (new edition 2021) https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf

2. Kondratets, I. (2013) Formuvannya refleksyvykh uminj u dytyny doshkiljnogho viku. [Formation of reflexive skills in preschool children]. Practical Psychologist. Kindergarten. vol. 4. pp. 52–57.

3. G. V. Belenka, O. A. Polovina, I. V. Kondratets; Authors: G. V. Belenka, O. L. Boginich, V.M. Vertugina, K.I. Volynets and others (2021). Metodichni rekomendaciji do Osvitnjoji prohramy dlja ditej vid 2 do 7 rokvj «Dytyna» [Methodical recommendations to the Educational program for children from 2 to 7 years «Child»] / ed.K. : AKME GROUP LLC. 568 p.

4. G. V. Belenka, O. A. Polovina, I. V. Kondratets; Authors: G. V. Belenka, O. L. Boginich, V. M. Vertugina, K. I. Volynets and others (2020). Osvitnja prohrama dlja ditej vid dvokh do semy

rokiv «Dytyna» [Educational program for children from two to seven years «Child»] / scientific manager of the project V. O. Ognevyyuk. K. : Kyiv University named after V. Grinchenko. Kyiv: Kyiv, Univ. V. Hrinchenko. 440 p.

ОПТИМІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ

Просенюк Анжела Іванівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського» (Україна)

Анотація. Робота присвячена вивченню та аналізу особливостей оптимізації здобувачів вищої освіти до умов навчання, ефективність якого залежить не тільки від технічної організації освітнього процесу, але й від створення особливого комунікативно-особистісного середовища, в якому формується взаємодія між здобувачами вищої освіти, викладачами та іншими суб'єктами освітнього процесу, від можливостей адаптації до навчання в умовах надзвичайної ситуації.

Ключові слова: освітнє середовище, тривожність, стресостійкість, дистанційне навчання, надзвичайні ситуації.

OPTIMIZATION OF FUTURE SPECIALISTS IN PRESCHOOL EDUCATION IN AN EMERGENCY SITUATION

Prosenyuk Angela, Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer, State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky" (Ukraine)

Abstract. The work is devoted to the study and analysis of the features of optimization of higher education students to the learning environment, the effectiveness of which depends not only on the technical organization of the educational process, but also on creating a special communicative and personal environment process, from the possibility of adaptation to learning in an emergency.

Key words: educational environment, anxiety, stress resistance, distance learning, emergency.

Актуальність нових досліджень в царині освіти зумовлена зростанням вимог до професіоналізму та підготовки майбутніх вихователів, для яких вельми значущим є вивчення ситуацій, явищ, подій, у яких доводиться виконувати свій професійний обов'язок. У цій соціально-педагогічній парадигмі гостро постає питання формування особистості здобувача вищої освіти та особливості його психоемоційної сфери. Ця проблема є актуальною у будь-якій соціальній ситуації, а в умовах низки надзвичайних ситуацій техногенного та антропогенного походження (пандемія та пов'язане з нею збільшення соціальної дистанції, воєнна агресія на території нашої країни, ядерний шантаж, збільшення людських жертв) загострюється якнайбільше.

Сучасні виклики суспільства, трансформації вищої школи та її перехід на дистанційну або змішану форму навчання потребують активного пошуку нових форм та методів навчання, їхньої спрямованості на вдосконалення та модернізацію традиційного освітнього процесу.

Сьогодні професійна підготовка здобувачів вищої освіти в галузі педагогіки не має зводитися лише до засвоєння основних професійних компетентностей. Йдеться про організацію такого освітнього простору, основною метою якого є формування активної, адаптивної, стресостійкої та психологічно збалансованої особистості освітянина, здатної до успішного функціонування у постійно змінюваних умовах, невизначених ситуаціях сучасного життя. Однак ефективність усіх цих процесів багато в чому залежить від комунікативного та